

Bokrecension

Eva Abl

Regionalhistoria i större kontext?

Åländska identiteter. Historicus skriftserie vol. 17. Red. Sophie Holm, Topias Pettersson, Helena Holm, Ralf Palmgren & Henrik Silén. Helsingfors 2006. 98 s.

”Ålands historia är och förblir ett fascinerande exempel på hur relationerna mellan de två rikshalvorna och senare skilda nationerna har utvecklats under de senaste 800 åren”, inleder professor Henrik Meinander sitt förord till ämnesföreningen Historicus r.f.s vid Helsingfors universitet senaste skrift, beaktansvärt den 17. i ordningen. Skriftserien har utkommit vartannat år sedan 1972 i samband med ett av föreningen arrangerat vårseminarium, som traditionellt färdats till olika nuvarande eller forna områden av Finland. Seminariet med tillhörande skrift redigeras av studerandena, vilket är en nyttig del av utbildningen för en blivande historiker. I skriften ingår ofta artiklar av forskare som står ämnesföreningen nära med inlägg av några experter inom seminariets temaområden. Artiklarna kan vara försedda med nothänvisningar, men publiceras mest i populär form som essäer med endast tillhörande litteraturlista.

I volym 17 i Historicus r.f.s skriftserie ingår artiklar av sex forskare. Steve Österlunds artikel om Ålands fogdar försöker sig på en begreppshistorisk analys. En del konstiga detaljer kastas dock fram i rätt så stor omfattning. Han skriver att Åland ca 1400-1634 var ett eget län, Kastelholms slottslän, ”som ofta förlänades åt slottsherrar utan koppling till Finland” (s.9). Å andra sidan bestod det som senare uppfattats som Nyland även av Raseborgs respektive Viborgs slottslän, så man saknar ett jämförande perspektiv. Har det betydelse ifall slottsherrarna har en koppling till Finland eller ej, kan man ju fråga sig? Österlund övergår till att presentera begreppet ”Ålands” förekomst i källorna – i och för sig inget nytt perspektiv. Han påpekar att det förekommer ”så sent som på 1200-talet” (s.9), varpå läsaren slås av källäget, som överlag är skralt fram till 1200-talets andra hälft. Österlund definierar Åland i sällskap av de andra länen, som nämns som förlänning åt hertig Valdemar på 1310-talet. Finland avser Egentliga Finland, argumenteras det, i ”annat fall skulle Olav den heligas anfall på Finland i början av 1000-talet inte ha kunnat gälla Finlands nuvarande sydkust” (s.10). Men vem påstår att Olav gjorde ett anfall hit överhuvudtaget? frågar sig läsaren. Ibland tycks kurvorna göras ganska raka – än nämns korståg och åländsk kyrkobyggnadsiver inblandat med den terminologiska frågan i gängse ton. Man saknar jämförelser: om Nicolaus Magnusson nämns som ”advocatus Alandiae” på 1300-talet (s.13), hur är då fallet i de andra slottslänen och finns det källor eller forskning om det? Man saknar forskningshistoriska hänvisningar till paralleller så som t.ex. Tuomas M. S. Lehtons forskning kring begreppet ”episcopus finlandensis” och dess omformningsprocess till ”Biskopen av Åbo” (se t.ex. Lehtonen 2002, s. 105f). Man ifrågasätter lätt det kortfattade

grepp som Österlund har gällande definitionen av fogde-titelns status. Vad är det som sker inom administration och samhälle under 1300-talets turbulenta århundrade? En bra poäng är att t.ex. "advocatus" byts ut mot fogde eller hövitsman i.o.m. att källorna övergår till svenska språket (s.12). Eventuellt kunde en längre text ha belyst detta ytterligare. Artikeln väcker fler frågor hos läsare: vad anser andra forskare i samma fråga, t.ex. Lena Huldén? Kunde detta även behandlats av skribenten?

Ålänningen och historikern Stig Dreijers essä behandlar Ålands 1700-tal, om vilket forskaren utgett ett par digra verk. 1700-talets första hälft beskrivs mot krigets bakgrund, medan de kulturhistoriska skeendena får en större roll mot slutet av århundradet, och även mot slutet av artikeln. Den i och för sig spännande artikeln erbjuder kanske inga fullständiga nyheter för läsaren, men är en bra introduktion till tidsperioden i ett regionalt perspektiv. De intressantaste delarna av texten berör fredsförhandlingarna 1718-1719 på Åland: hur inkvarteringar ordnades m.m. (s. 26f). Man undrar ifall det finns några fysiska lämningar kvar på platsen efter detta tilltag. Det vore intressant för arkeologer specialiserade på historisk tid. Mot slutet av artikeln får 1700-talets fredliga förändringar mer rum: postvägens betydelse och personligheter lyfts fram, så som provinsialläkaren F. W. Radloff. Intressant vore kanske dock att spegla Radloffs syn från slutet av 1700-talet i sin kontext? Han var upphovsman till verket "Beskrifning Öfver Åland" (1795) (s. 33). Man kan skönja svårigheterna i att förkorta sin egen forskning till en kort artikel. Förvisso finns det en mängd intressant information Dreijer var tvungen att utelämnat ur framställningen. Men artikeln väcker sannerligen intresse.

Perti Hakalas historiografiska artikel kring synen på folkresningen på Åland 1808 är en av bokens mest läsvärda delar. Artikeln handlar om historikers och skribenters syn på allmogeproppret mot den ryska ockupationen i maj 1808 och Hakala påpekar att det är en av de mest omskrivna händelserna i regionens historia. En första skildring i romantikens anda utgavs av K. A. Bomansson år 1852, då han fortfarande var studerande (s. 40f). Följande period, då ett akut behov fanns att understryka regionalhistoria var början av 1900-talet. 1920 avtäcktes en minnesvård över upproret på Kumlinge i patriotisk anda. Nya referensramar fick historien i skriften "Sångfesten på Åland 1922", där det ytterligare betonades att ålänningarna inte hade hyllat kejsaren i mars 1809 (s. 42f). Matts Dreijer skrev med lokalpatriotisk glöd om upproret under medlet av 1900-talet. Mot slutet av seklet ser Hakala ett paradigmskifte: framställningarna har mindre patriotisk glöd än förut (s. 52).

Bokens artiklar fortsätter kronologiskt enligt tema, så att Graham Robins därefter presenterar "den ryska parentes" ur Bomarsunds synvinkel. Han framhäver det chockerande faktum att perioden är så gott som outforskad i större hänseende. Från att ha legat mitt i riket på 1700-talet, blev Åland på 1800-talet en rysk utpost (s. 57). Den mikrohistoriska aspekten på livet i fästningen och glimtar ur vardagen i den närliggande staden är gripande och kunde gärna ha getts mer spelrum. Vilka ryska källor kunde även finnas att tillgå? frågar sig läsaren.

Jan Sandholm presenterar en bit politisk historia i sin artikel om Johannes Erikssons verksamhet i samband med Ålandsfrågan på 1900-talet. Eriksson var tillsammans med Julius Sundblom och Carl Björkman en av ledarna i återföreningsrörelsen, som såg Sverige som identifikationsobjekt (s.69). Källan härtill är Erikssons skildring av skeendena, som utgavs 1961, som behandlas mot en större bakgrund. Greppet är "traditionellt", så man hade önskat höra Erikssons "svensksinnade" röst en aning starkare, t.ex. i form av fler citat. Även Erikssons bakgrund och livsöde behandlades sparsamt, vilket inte känns så engagerande för läsaren.

Henry Rasks idéhistoriska artikel avslutar boken. Här återfinns vi bokens enda illustration (man hade hoppats att få se flera i boken överlag – för att lätta upp och illustrera de populära texterna och även föra sin egen form av berättande). Rasks artikel är som en färgsprakande slutfanfar. Vi återknyts såväl till Hakalas som Sandholms artiklar genom att återigen få en aspekt på skeendena på 1910- och 1920-talen. Sångfesten 1922 behandlas här igen som en lokalpatriotisk yttring: hur särställningstanken var både den politiska och identifikationsmässiga ledstjärnan under perioden (s.85). Redan på 1920-talet, argumenterar Rask, ersattes dock tanken på Sverige som moderland av "en egen åländsk nationalkänsla"

(s.87) – återföreningstanken hade mist sin relevans efter NF:s beslut 1921. Under Sångfesten 1922 sjöng man ”Ålänningens sång” (vars födelse Rask spårat till upphovsmannen Grandells vistelse på Skansen!), inte ”Vår land”. Då introducerades även en fana, men den fick sin slutliga form först efter kriget på 1950-talet (s. 90). Stefan Bohman har argumenterat för Skansens och Nordiska museets roller i sekelskiftet 1900:s nationella retorik. Här ordnades fester och historiska spektakel på 1910-talet med patriotisk förankring (Bohman 1997, t.ex. s. 66, 70). Besökte Grandell kanske dessa för inspiration?

Inte många kvinnor omnämns i skriften, som kunde ses skriven om män av män i strikt avseende. Läsaren saknar t.ex. en konsthistorisk vinkel: Önnigebys konstnärskoloni kunde även varit värd ny uppmärksamhet. Men man behöver inte alltid följa tidens trender med postkolonialism och genderperspektiv, tvärvetenskaplighet osv. till extrema mått. Skriften kan läsas som ett fräscht tillägg, där ett par regionalt stationerade forskare blandats med Historicus ”egna söner”. Det duger mer än väl! Skriften är inget hastverk, utan fräscht allmänbildande, vilket väl visar historiestuderandenas brinnande intresse för och goda kunskap om sin bransch.

Hänvisningar

Bohman, Stefan, 1997, *Historia, museer och nationalism*. Stockholm.

Lehtonen, Tuomas M. S., 2002, Kirkollinen järjestys vakiintuu. *Taivas ja maa*.

Suomen kulttuurihistoria 1. Red. Tuomas M. S. Lehtonen och Timo Joutsivu. Helsinki.

